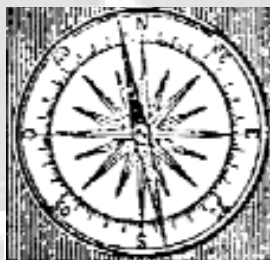

ŚWIADCZENIA RODZINNE

Stan prawny na dzień 1 września 2005 r.

WYDANIE II

**Poznaj
Swoje
Prawa**

WYDANIE I REDAKCJA:

Stowarzyszenie Klon/Jawor

ul. Szpitalna 5/5

00-031 Warszawa

tel. (0-22) 828 91 28

fax (0-22) 828 91 29

e-mail: klon@klon.org.pl

<http://www.klon.org.pl>

<http://www.ngo.pl>

© Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2005

Wykorzystywanie fragmentów lub całości tekstów broszur z serii „Poznaj Swoje Prawa” wyłącznie za zgodą wydawcy.

FINANSOWANIE:

Mazowiecki Urząd Wojewódzki

**Ministerstwo Polityki Społecznej w ramach
Rządowego Programu „Fundusz Inicjatyw
Obywatelskich”**

opracowanie: Rafał Kowalski
(Stowarzyszenie Klon/Jawor)
konsultacja tekstu: Mariusz Świerczyński

ŚWIADCZENIA RODZINNE

Stan prawny na dzień 1 września 2005 r., wydanie II

Spis treści

I. Informacje ogólne	2
II. Zasiłek rodzinny	3
Komu przysługuje zasiłek rodzinny.....	3
Kryterium dochodowe.....	3
Okres przysługiwania zasiłku.....	5
Wysokość zasiłku rodzinnego.....	6
III. Dodatki do zasiłku rodzinnego	7
Dodatek z tytułu urodzenia dziecka.....	8
Dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania.....	8
Dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego.....	9
Dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka - likwidacja Funduszu Alimentacyjnego.....	11
Dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego.....	12
Dodatek z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.....	13
Dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego.....	13
IV. Świadczenia opiekuńcze	14
Świadczenie pielęgnacyjne.....	14
Zasiłek pielęgnacyjny.....	15
V. Wypłata świadczeń	17
Kto komu przyznaje świadczenie.....	17
Wymagane dokumenty.....	20
VI. Jak ustawa o świadczeniach rodzinnych definiuje niektóre pojęcia?	23
VII. Problemy, które mogą pojawić się na starcie nowego systemu	24
VIII. Kolejne zmiany ustawy o świadczeniach rodzinnych – lipiec 2004	27

I. WSTĘP

Podstawa prawna:

- *ustawa z dn. 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2003 r., Nr 228, poz. 2255 z późn. zm.),*
- *ustawa z dn. 22 kwietnia 2005 r. o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej (Dz. U. z 2005 r., Nr 86, poz. 732 z późn. zm.),*
- *rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dn. 2 czerwca 2005 r. w sprawie sposobu i trybu postępowania w sprawach o świadczenia rodzinne (Dz. U. z 2005 r., Nr 105, poz. 881 z późn. zm.).*

Ustawa o świadczeniach rodzinnych wprowadziła w 2004 r. nowy system wsparcia dla rodziny. Wymienia dwie grupy świadczeń:

- 1) zasiłek rodzinny z systemem dodatków,
- 2) świadczenia opiekuńcze.

Świadczenia rodzinne (wszystkie zasiłki, dodatki i świadczenia wymienione w ustawie i przedstawione w poniższym opracowaniu) przysługują:

- obywatelom polskim,
- cudzoziemcom posiadającym obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego,
- cudzoziemcom przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na osiedlenie się, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich, zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony (np. udzielonego w związku z posiadaniem zezwolenia na pracę lub zawarciem małżeństwa z obywatelem RP), zgody na pobyt tolerowany lub w związku z uzyskaniem statusu uchodźcy, jeżeli zamieszkują łącznie z członkami rodzin na terytorium Polski.

System świadczeń rodzinnych, wprowadzony w życie 1 maja 2004 r., miał ujednoczyć i poprawić obowiązujące wcześniej zasady przyznawania pomocy. Jednak nie spełnił pokładanych w nim nadziei. Powoduje problemy i niezadowolenie osób tracących

prawo do świadczeń, otrzymujących mniejszą pomoc niż w poprzednich latach lub niezgodzących się z niekorzystną dla nich interpretacją przepisów. Zarzuca się również, że kształt systemu wywołał falę fikcyjnych rozwodów (rozwodzące się osoby liczą na pomoc dla samotnie wychowujących dzieci). Ustawa o świadczeniach rodzinnych jest więc wciąż zmieniana – nowelizowana. Ma to wyeliminować jej wady i trudności, jakie sprawia stosowanie przepisów ustawy w konkretnych sytuacjach. Ostatnia poważna zmiana świadczeń rodzinnych ma związek z ustawą o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej. Większość nowych zasad zacznie obowiązywać 1 września 2005 r. **W opracowaniu piszemy więc o tym, jakie świadczenia rodzinne wypłacane będą od 1 września 2005 r.**

II. ZASIŁEK RODZINNY

Jest podstawową formą wsparcia. Oznacza to, że od tego czy przysługuje nam prawo do zasiłku rodzinnego, zależy czy otrzymamy dodatki opisane w ustawie (nie dotyczy to jednak świadczeń opiekuńczych). *Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków związanych z utrzymaniem dziecka.*

Komu przysługuje zasiłek rodzinny

Prawo do zasiłku rodzinnego oraz dodatków przysługuje:

- rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka,
- osobie faktycznie opiekującej się dzieckiem (jeśli wystąpiła do sądu z wnioskiem o przysposobienie dziecka),
- osobie uczącej się (pełnoletniej, *niepozostającej na utrzymaniu rodziców w związku z ich śmiercią lub z zasądzeniem od rodziców na jej rzecz alimentów, jeśli wyrok sądu orzekający alimenty został wydany przed osiągnięciem pełnoletności przez osobę uczącą się*).

Zasiłek nie przysługuje jeśli:

- dziecko lub osoba ucząca się pozostają w związku małżeńskim,
- dziecko zostało umieszczone w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie albo w rodzinie zastępczej,
- osoba ucząca się została umieszczona w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie,
- dziecko lub osoba ucząca się jest uprawniona do zasiłku rodzinnego na własne dziecko.

Zasiłek nie przysługuje również, jeśli osobie samotnie wychowującej dziecko nie zostało zasądzone świadczenie alimentacyjne na rzecz dziecka od drugiego z rodziców dziecka, chyba że:

- drugi z rodziców dziecka nie żyje,
- ojciec dziecka jest nieznan,
- powództwo o ustalenie świadczenia alimentacyjnego od drugiego z rodziców zostało oddalone.

(więcej o zasiłku rodzinnym dla osób samotnie wychowujących piszemy w rozdziale „*Samotne wychowywanie a uprawnienie do zasiłku rodzinnego*”)

Kryterium dochodowe

Zasiłek rodzinny zostanie przyznany, jeśli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się nie przekracza kwoty 504 zł. Jeśli członkiem rodziny jest dziecko niepełnosprawne kwota nie może być większa niż 583 zł. Należy legitymować się wtedy orzeczeniem o niepełnosprawności (w przypadku dziecka do 16 r. życia) lub orzeczeniem o znacznym albo umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (w przypadku starszych dzieci lub osoby pełnoletniej uczącej się).

Zasiłek przysługuje również osobom, których dochód przekracza wyżej wymienione stawki o kwotę niższą lub równą najniższemu zasiłkowi rodzinnemu przysługującemu w okresie, na który jest ustalany. Musi być jednak spełniony warunek: zasiłek rodzinny przysługiwał w poprzednim okresie zasiłkowym. W przypadku

przekroczenia dochodu w kolejnym roku kalendarzowym (czyli dwa razy z rzędu) zasiłek rodzinny nie przysługuje.

Przykład 1:

Najniższy zasiłek wynosi 43 zł. Dochód osoby uczącej się wynosi 540 zł. Osoba otrzyma zasiłek, jeśli w okresie poprzednim pobierała już zasiłek rodzinny. Zasiłek zostanie przyznany ponieważ dochód nie przekroczył 547 zł ($504 + 43 = 547$).

Przykład 2:

Dochód trzyposobowej rodziny w przeliczeniu na osobę wynosi 520 zł. Rodzinie nie przysługuje zasiłek ponieważ przekroczone zostało kryterium dochodowe. $520 \times 3 = 1560$ – ta kwota jest większa od kwoty $1555 ((504 \times 3) + 43)$. Gdyby dochody tej rodziny nie przekroczyły kwoty 1555 zł, zasiłek przysługiwałby, jeśli rodzina otrzymywała go w poprzednim okresie zasiłkowym.

Przykład 3:

Dochody trzyposobowej rodziny w przeliczeniu na osobę wynoszą 515 zł. Rodzina w poprzednim okresie otrzymywała zasiłek. Otrzyma go również i w tym okresie ponieważ nie przekracza kryterium. $3 \times 515 = 1545$ – ta kwota jest mniejsza od kwoty 1555 zł, której przekroczenie pozbawiłoby rodzinę uprawnień do zasiłku.

Obliczając dochód uwzględnia się zarówno przychody podlegające opodatkowaniu jak i nieopodatkowane. W przypadku tych pierwszych – dochód bez kwoty należnego podatku. Dochód pomniejszany jest również o składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne oraz o koszty uzyskania przychodu. Do przychodów niepodlegających opodatkowaniu, które bierze się pod uwagę przy obliczaniu dochodu, zaliczane są m.in.: renty inwalidów wojennych, dodatek kombatancki, świadczenia pieniężne przysługujące osobom deportowanym do pracy przymusowej, zasiłki chorobowe, alimenty na dzieci (lista zawarta w ustawie jest znacznie dłuższa). Od dochodu odlicza się kwoty alimentów płaconych na rzecz innych osób.

W przypadku, gdy z dochodu rodziny ponoszona jest opłata za pobyt w instytucji zapewniającej całodobowe

utrzymanie członka rodziny, od dochodu rodziny odejmuje się tę opłatę. Ustalając dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie uwzględnia się członka rodziny przebywającego w tej instytucji. W przypadku gdy członek rodziny przebywa w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie i nie ponosi opłaty za pobyt, ustalając dochód rodziny w przeliczeniu na osobę, również nie uwzględnia się osoby przebywającej w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie.

Weryfikacja dochodów w połowie okresu zasiłkowego

Dochód osoby lub rodziny ubiegającej się o wsparcie badany jest w chwili składania wniosku. Wniosek najczęściej składa się na początku okresu zasiłkowego. Świadczeniobiorcy składają dodatkowo oświadczenie o dochodach uzyskanych w poprzednim roku kalendarzowym, do 15 marca (w połowie okresu zasiłkowego). Pierwszy raz będą musieli to zrobić w marcu 2006 r. Jeśli oświadczenie takie nie zostanie złożone lub też z dostarczonego oświadczenia będzie wynikać, że dochody wzrosły i przekroczyły kryterium dochodowe, wypłata świadczeń zostanie wstrzymana.

Okres zasiłkowy

Świadczenia rodzinne przyznawane są w tzw. okresie zasiłkowym. W pierwszym roku obowiązywania ustawy okres zasiłkowy rozpoczął się wyjątkowo 1 maja (z chwilą wejścia w życie ustawy). Ten okres skończył się 31 sierpnia 2005 r. Kolejne okresy zaczynać się będą 1 września, a kończyć 31 sierpnia roku następnego.

Pierwszy rok był również wyjątkowy pod innym względem - rozpatrując dochód uprawniający do świadczeń brano pod uwagę dochody z 2002 r. Od nowego okresu zasiłkowego (czyli od 1 września 2005 r.) zacznie obowiązywać zasada, że bierze się pod uwagę dochody z roku kalendarzowego poprzedzającego rok, w którym rozpoczyna się okres zasiłkowy. Dla okresu 1.09.2005 – 31.08.2006 uwzględnione więc zostaną dochody z 2004 r.

Wysokość zasiłku rodzinnego

Wysokość zasiłku rodzinnego w okresie od 1 września 2005 r. do 31 sierpnia 2006 r.:

- 43 zł na pierwsze i drugie dziecko,
- 53 zł na trzecie dziecko,
- 66 zł na czwarte i kolejne dziecko.

Weryfikacja wysokości zasiłku rodzinnego (świadczeń rodzinnych)

Zakłada się, że weryfikacja będzie następowała co 3 lata. Najbliższa weryfikacja odbędzie się 1 września 2006 r. Kwoty dochodów i nowe wysokości świadczeń rodzinnych zostaną opublikowane w formie obwieszczenia w Monitorze Polskim.

III. DODATKI DO ZASIŁKU RODZINNEGO

Osoby, które mają prawo do zasiłku rodzinnego, mogą być również – w szczególnych sytuacjach – uprawnione do specjalnych dodatków.

Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki z tytułu:

- 1) urodzenia dziecka,
- 2) opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego,
- 3) samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania,
- 4) samotnego wychowywania dziecka,
- 5) kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego,
- 6) rozpoczęcia roku szkolnego,
- 7) podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

Od 1 września 2005 r. do zasiłku rodzinnego przysługuje również dodatek z tytułu wychowywania dzieci w rodzinie wielodzietnej.

Nie będzie już jednak przyznawany dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych, chociaż kontynuować się

będzie jego wypłatę. Więcej na ten temat w dalszej części opracowania, gdzie opisujemy zasady przyznawania ww. dodatków.

Gminy a wysokość dodatków

Zasiłek rodzinny jest wypłacany w takich samych kwotach w całej Polsce. Jednak wysokości dodatków do zasiłku mogą być różne. Rada gminy w drodze uchwały może podnieść kwoty dodatków. Podwyższenie finansowane jest ze środków własnych gminy. Wymienione poniżej wysokości poszczególnych dodatków to zapisane w ustawie kwoty minimalne.

Dodatek z tytułu urodzenia dziecka

Dodatek przysługuje:

- matce lub ojcu albo opiekunowi prawnemu dziecka,
- opiekunowi faktycznemu, jeżeli wcześniej nie został przyznany osobie z pierwszej wymienionej grupy uprawnionych.

Wysokość – 500 zł

W przypadku urodzenia lub przysposobienia więcej niż jednego dziecka dodatek przysługuje na każde dziecko. Dodatek wypłacany jest jednorazowo, do zakończenia pierwszego roku życia (tzn. należy złożyć wniosek w pierwszym roku życia dziecka – jeśli złożymy wniosek, gdy dziecko będzie miało np. 14 miesięcy będzie już za późno).

Dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego

Przysługuje osobie uprawnionej do urlopu wychowawczego, nie dłużej jednak niż przez okres:

- 24 miesięcy kalendarzowych,
- 36 miesięcy kalendarzowych, jeśli sprawuje opiekę nad więcej niż jednym dzieckiem urodzonym podczas jednego porodu,
- 72 miesięcy kalendarzowych, jeżeli sprawuje opiekę nad dzieckiem z orzeczoną niepełnosprawnością lub orzeczoną znacznym stopniem niepełnosprawności.

Wysokość dodatku – 400 zł

Ustawa określa przypadki, w których wsparcie nie przysługuje. Odnoszą się one do sytuacji osoby pobierającej dodatek czyli matki, ojca, opiekuna. Osoba ta nie otrzyma dodatku jeśli:

- bezpośrednio przed uzyskaniem prawa do urlopu wychowawczego pozostawała w zatrudnieniu przez okres krótszy niż 6 miesięcy,
- pracuje w okresie korzystania z urlopu,
- w okresie urlopu wychowawczego korzysta z zasiłku macierzyńskiego.

Dodatek nie przysługuje również, jeśli dziecko przebywa w placówce zapewniającej całodobową opiekę przez co najmniej 5 dni w tygodniu albo w żłobku, przedszkolu lub w innych przypadkach zaprzestania sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem.

W przypadku dziecka niepełnosprawnego przebywającego w żłobku lub przedszkolu z powodów terapeutycznych dodatek będzie przysługiwał. Dodatek przysługuje też, jeśli dziecko przebywa w zakładzie opieki zdrowotnej (z wyjątkiem zakładów opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych).

**Dodatek z tytułu samotnego wychowywania
dziecka i utraty prawa do zasiłku dla
bezrobotnych na skutek upływu ustawowego
okresu jego pobierania**

Dodatek przysługuje tylko osobom, którym wypłacano to świadczenie w pierwszym okresie zasiłkowym, czyli w okresie 1.05.2004 – 31.08.2005, i które nadal spełniają warunki do otrzymania dodatku.

Wysokość dodatku – 400 zł

Dodatek przysługuje przez okres 3 lat, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez dziecko 7 roku życia. Wypłata dodatku zostaje zawieszona w momencie podjęcia zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej. Po utracie pracy wypłata zostanie wznowiona, jeśli utrata nie nastąpiła z winy pracownika, osoba zainteresowana nie

uzyskała uprawnienia do zasiłku dla bezrobotnych, a wnioski w sprawie przywrócenia dodatku zgłoszono w terminie 14 dni od dnia ustania zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej.

Osoby pobierające dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku, niepodlegające obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu, obejmowane są ubezpieczeniem.

Opisanego dodatku nie można łączyć z:

- dodatkiem z tytułu samotnego wychowywania dziecka,
- rentą, rentą socjalną lub emeryturą, albo
- świadczeniem pielęgnacyjnym (opisanym w dalszej części opracowania).

Od 1 września 2005 r. świadczenie to nie jest już przyznawane, a utrzymują je tylko te osoby, którym wypłacano dodatek w pierwszym okresie zasiłkowym. Osobom tym będzie przysługiwać pomoc, jeśli nadal spełniają warunki określone w ustawie, a nie upłynął jeszcze 3-letni okres wypłaty dodatku. Może się zdarzyć, że pobierający świadczenie nie będzie już otrzymywał zasiłku rodzinnego (na skutek zmiany zasad przyznawania zasiłku w przypadku osób samotnie wychowujących), ale na zasadzie praw nabytych otrzymywać będzie omawiany dodatek.

Dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka

Samotne wychowywanie – definicja

Kiedy ustawa o świadczeniach rodzinnych mówi o osobie samotnie wychowującej dziecko – oznacza to *pannę, kawalera, osobę pozostającą w separacji orzeczonej prawomocnym wyrokiem sądu, osobę rozwiedzioną, wdowę lub wdowca, jeżeli wspólnie nie wychowuje dziecka z ojcem lub matką dziecka.*

Dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka przysługuje samotnie wychowującym dziecko matce lub ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka albo opiekunowi prawnemu dziecka, jeżeli nie zostało zasądzone świadczenie alimentacyjne na rzecz dziecka od drugiego z rodziców dziecka, ponieważ:

- 1) drugi z rodziców dziecka nie żyje,
- 2) ojciec dziecka jest nieznan.

Dodatek przysługuje również osobie uczącej się, jeżeli oboje rodzice osoby uczącej się nie żyją (lub kiedy nie zasądzone alimentów z powodów podanych w pkt. 2 – ojciec nieznan).

Wysokość dodatku

Dodatek przysługuje w wysokości:

- 170 zł miesięcznie na dziecko, nie więcej jednak niż 340 zł na wszystkie dzieci,
- w przypadku dziecka niepełnosprawnego kwotę dodatku zwiększa się o 80 zł na dziecko, nie więcej jednak niż o 160 zł na wszystkie dzieci,
- w przypadku gdy dochód rodziny nie przekracza 252 zł (291,5 zł kiedy członkiem rodziny jest dziecko niepełnosprawne), kwotę dodatku zwiększa się o 50 zł na dziecko, nie więcej jednak niż o 100 zł na wszystkie dzieci.

Przykład 1:

W rodzinie jest jedno dziecko uprawnione do dodatku. Jest to dziecko niepełnosprawne. Dochód na osobę w rodzinie wynosi 400 zł (czyli przekracza 291,5 zł). Podstawową kwotę dodatku – 170 zł – zwiększa się o 80 zł (dziecko niepełnosprawne). Dodatek wypłacany jest więc w kwocie 250 zł. Jeśli w tej samej rodzinie dochód na osobę wyniósłby 200 zł (czyli nie przekracza 291,5 zł) dodatek zwiększyłby się jeszcze o 50 zł – do kwoty 300 zł (170+80+50).

Przykład 2:

W rodzinie jest trójka dzieci niepełnosprawnych. Kwotę podstawową dodatku – 170 zł na dziecko – zwiększa się o 80 zł. Jednak pomoc wypłacona zostanie w kwocie 500 zł, tak jakby dodatek został przyznany na dwójkę, a nie trójkę, niepełnosprawnych dzieci (2 x (170+80)).

Dodatek, w opisanych wyżej wysokościach, będzie przyznawany i wypłacany od 1 września 2005 r. Jego podstawowa kwota nie uległa zmianie - w tej wielkości wypłaca się dodatek dla samotnie wychowujących od 1 maja 2004 r. Nowością jest możliwość zwiększenia wypłacanej pomocy dla rodzin najuboższych. Ważną zmianą jest również wprowadzenie limitów. Limity powodują, że dodatek z tytułu samotnego wychowywania otrzymać można na pierwsze i drugie dziecko. Wcześniej (od 1.05.2004) nie istniało ograniczenie dotyczące kumulacji dodatku. Jeśli np. matka wychowywała samotnie pięcioro dzieci na każde z nich otrzymywała 170 zł miesięcznie (razem 850 zł). Po 1 września otrzyma dodatek tylko na dwoje dzieci, czyli w kwocie 340 zł. Należy jednak pamiętać, że wprowadzając ograniczenie, zaproponowano jednocześnie nowy rodzaj dodatku. Dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej wypłacany jest na trzecie i następne dzieci uprawnione do zasiłku rodzinnego (piszemy o tym w rozdziale „Dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej”).

Samotne wychowywanie a uprawnienie do zasiłku rodzinnego

Od 1 września 2005 r. ustawa o świadczeniach rodzinnych traktuje w sposób szczególny osoby samotnie wychowujące dzieci. Przyjęto założenie, że utrzymanie dziecka jest w pierwszej kolejności obowiązkiem rodziców. Dlatego matka (ojciec, opiekun) nie może oczekiwać od państwa wsparcia, jeśli wcześniej nie usiłowała zapewnić sobie i dziecku środków do życia od osób zobowiązanych do alimentacji.

Zasiłek rodzinny nie przysługuje więc, jeżeli osobie samotnie wychowującej dziecko nie zostało zasądzone świadczenie alimentacyjne na rzecz dziecka od drugiego z rodziców dziecka, chyba że:

- a) drugi z rodziców dziecka nie żyje,
- b) ojciec dziecka jest nieznan,
- c) powództwo o ustalenie świadczenia alimentacyjnego od drugiego z rodziców zostało oddalone.

Od osób wychowujących samotnie dzieci wymaga się więc, aby miały przyznane alimenty (chyba że znalazły się w jednej z wyróżnionych wyżej sytuacji wyjątkowych). Tylko jeśli mają zasądzone świadczenie alimentacyjne uzyskują prawo do zasiłku rodzinnego (choć nie do dodatku z tytułu samotnego wychowywania). Ustawa dzieli więc samotnie wychowujących na:

- osoby, które mają zasądzone alimenty oraz są uprawnione do zasiłku – mogą być uprawnione do dodatków do zasiłku rodzinnego, jednak z wyjątkiem dodatku z tytułu samotnego wychowywania dziecka,
- osoby, które nie mają zasądzonych alimentów, ponieważ znalazły się w jednej z wymienionych w ustawie sytuacji, są uprawnione do zasiłku oraz do dodatku z tytułu samotnego wychowywania (mogą być również uprawnione do innych dodatków).

Dla samotnych rodziców ważną pomocą jest również **zaliczka alimentacyjna**. W praktyce ta forma pomocy powiązana jest z opisywanym systemem świadczeń rodzinnych oraz instytucjami przyznającymi wsparcie (gminami i ośrodkami pomocy społecznej). Ponieważ jednak nie jest to dodatek do zasiłku rodzinnego, zaliczkę omawiamy w oddzielnym rozdziale pt. „Zaliczka alimentacyjna”, w dalszej części opracowania.

Dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej

Rodzina wielodzietna - definicja

Według przepisów ustawy jest to rodzina wychowująca troje i więcej dzieci mających prawo do zasiłku rodzinnego.

Ilość dzieci w rodzinie ma znaczenie nie tylko dla wysokości zasiłku rodzinnego. Od 1 września 2005 r. wypłacany jest nowy dodatek do zasiłku, uzależniony właśnie od wielkości rodziny – dodatek dla rodzin wielodzietnych (z *tytułu wychowywania dziecka*

w rodzinie wielodzietnej). Przysługuje na trzecie i na następne dzieci uprawnione do zasiłku rodzinnego.

Wysokość dodatku – 50 zł miesięcznie.

Dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego

Dodatek przyznawany jest na pokrycie zwiększonych wydatków związanych z rehabilitacją lub kształceniem dziecka:

- do ukończenia 16 roku życia, jeśli dziecko ma orzeczenie o niepełnosprawności,
- do ukończenia 24 roku życia, jeśli posiada orzeczenie o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności.

Pomoc przysługuje matce lub ojcu, opiekunowi prawnemu albo opiekunowi faktycznemu dziecka. Dodatek wypłacany jest również osobie uczącej się.

Wysokość pomocy uzależniona jest od wieku dziecka. Dodatek wypłacany jest w kwocie:

- 50 zł miesięcznie na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia,
- 70 zł na dziecko w wieku powyżej 5 roku życia do ukończenia 24 roku życia.

Dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego

Jego celem jest częściowe pokrycie wydatków związanych z rozpoczęciem w szkole nowego roku szkolnego. Dodatek przysługuje:

- matce lub ojcu,
- opiekunowi faktycznemu dziecka,
- opiekunowi prawnemu dziecka,
- osobie uczącej się.

Dodatek wypłacany jest raz w roku, w wysokości 90 zł na dziecko.

Dodatek z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania

Dodatek ten wypłacany jest w dwóch sytuacjach.

➤ Na częściowe pokrycie wydatków związanych z zamieszkaniem w miejscowości, w której znajduje się siedziba szkoły ponadgimnazjalnej lub artystycznej, w której realizowany jest obowiązek szkolny i obowiązek nauki (a także podstawowej lub gimnazjum w przypadku niepełnosprawnego dziecka lub niepełnosprawnej osoby uczącej się). Chodzi o sytuację, kiedy dziecko mieszka np. w internacie. Dodatek związany z zamieszkiwaniem wypłacany jest w wysokości 80 zł miesięcznie.

➤ Na pokrycie wydatków związanych z zapewnieniem dziecku możliwości dojazdu z miejsca zamieszkania do miejscowości, w której znajduje się siedziba szkoły, w przypadku dojazdu do szkoły ponadgimnazjalnej lub artystycznej, w której realizowany jest obowiązek szkolny i obowiązek nauki w zakresie odpowiadającym nauce w szkole ponadgimnazjalnej. Dodatek związany z dojazdem wypłacany jest w wysokości 40 zł miesięcznie.

Dodatek przysługuje w okresie zasiłkowym, przez 10 miesięcy w roku – od września do czerwca – czyli przez okres uczęszczania do szkoły.

IV. ŚWIADCZENIA OPIEKUŃCZE

Świadczeniami opiekuńczymi wymienionymi w ustawie o świadczeniach rodzinnych są:

- świadczenie pielęgnacyjne,
- zasiłek pielęgnacyjny.

Świadczenie pielęgnacyjne

Przysługuje z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z koniecznością opieki nad dzieckiem niepełnosprawnym. Niepełnosprawność musi być potwierdzona orzeczeniem o niepełnosprawności lub o znacznym stopniu nie-

pełnosprawności. Dziecko (do ukończenia 16 roku życia) legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności powinno mieć dodatkowo wpisane w orzeczeniu dwa wskazania, o:

- konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji, oraz
- konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Świadczenie otrzymuje matka lub ojciec dziecka albo opiekun faktyczny, jeśli nie podejmuje lub rezygnuje z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, ponieważ musi opiekować się dzieckiem niepełnosprawnym. Warunkiem otrzymania świadczenia jest spełnienie kryterium dochodowego z ustawy o świadczeniach rodzinnych (patrz: „Kryterium dochodowe”).

Wysokość świadczenia – 420 zł

Osoby pobierające świadczenie pielęgnacyjne, niepodlegające obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu, obejmowane są ubezpieczeniem.

Kiedy świadczenie pielęgnacyjne nie jest przyznawane:

- jeśli osoba sprawująca opiekę ma ustalone prawo do: renty, renty socjalnej, emerytury, zasiłku stałego, zasiłku przedemerytalnego lub świadczenia przedemerytalnego,
- dziecko przebywa w rodzinie zastępczej lub w placówce zapewniającej całodobową opiekę przez co najmniej 5 dni w tygodniu (z wyjątkiem zakładów opieki zdrowotnej),
- osoba w rodzinie ma ustalone prawo do wcześniejszej emerytury na to dziecko,
- jeśli osoba wymagająca opieki zawarła związek małżeński.

Świadczenia pielęgnacyjnego nie można łączyć z dodatkiem do zasiłku rodzinnego z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego. Nie można również pobierać dwóch świadczeń pielęgnacyjnych – tzn. przysługuje tylko na jedno dziecko w rodzinie.

Zasiłek pielęgnacyjny

Skierowany jest do dwóch grup: do osób niepełnosprawnych oraz do osób starszych. Przysługuje:

- dziecku niepełnosprawnemu (z orzeczoną niepełnosprawnością),
- osobie niepełnosprawnej w stopniu znacznym,
- osobie niepełnosprawnej w stopniu umiarkowanym, jeśli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia,
- osobie, która ukończyła 75 lat.

Znaczny stopień niepełnosprawności oznacza: *niepełnosprawność w stopniu znacznym, całkowitą niezdolność do pracy i samodzielnej egzystencji orzeczoną, stałą albo długotrwałą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym i do samodzielnej egzystencji lub zaliczenie do I grupy inwalidów.*

Umiarkowany stopień niepełnosprawności oznacza: *niepełnosprawność w umiarkowanym stopniu, całkowitą niezdolność do pracy lub zaliczenie do II grupy inwalidów.*

Wysokość zasiłku – 144 zł

Zasiłek pielęgnacyjny nie przysługuje osobie przebywającej w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie, jeżeli pobyt osoby i udzielane przez tę instytucję świadczenia częściowo lub w całości finansowane są z budżetu państwa albo z Narodowego Funduszu Zdrowia. Nie przysługuje również osobie uprawnionej do dodatku pielęgnacyjnego (wypłacanego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych z rentą lub emeryturą).

Zasiłek pielęgnacyjny jest jedyną formą wsparcia, zapisaną w ustawie o świadczeniach rodzinnych, o którą mogą ubiegać się osoby nie spełniające kryteriów dochodowych. Oznacza to, że adresatami zasiłku są nie tylko osoby/rodziny znajdujące się w gorszej sytuacji materialno-bytowej, ale wszyscy – po spełnieniu opisanych powyżej warunków.

V. WYPŁATA ŚWIADCZEŃ

Aby otrzymać pomoc – przysługujące świadczenie rodzinne - należy złożyć wniosek.

Terminy składania wniosków i wypłaty świadczeń

➔ Świadczenia rodzinne wypłaca się nie później niż do ostatniego dnia miesiąca, za który przyznane zostało świadczenie rodzinne.

➔ W przypadku złożenia wniosku w sprawie ustalenia prawa do świadczeń rodzinnych po 10 dniu miesiąca, świadczenia rodzinne za dany miesiąc wypłaca się najpóźniej do ostatniego dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym złożono wniosek.

Terminy składania i wypłaty na początku okresu zasiłkowego

➔ W przypadku gdy osoba ubiegająca się o świadczenia rodzinne na nowy okres zasiłkowy złoży wniosek wraz z dokumentami do dnia 31 lipca, świadczenia rodzinne przysługujące za miesiąc wrzesień wypłaca się do dnia 30 września.

➔ W przypadku gdy osoba ubiegająca się o świadczenia rodzinne na nowy okres zasiłkowy złoży wniosek wraz z dokumentami w okresie od dnia 1 sierpnia do dnia 30 września, świadczenia rodzinne przysługujące za miesiąc wrzesień wypłaca się do dnia 31 października.

Kto komu przyznaje świadczenie

Pierwszy okres wypłaty świadczeń (pierwszy okres zasiłkowy od 1 maja 2004 do 31 sierpnia 2005 r.) był okresem przejściowym. Więcej było instytucji zajmujących się wypłatą świadczeń (podobnie jak miało to miejsce przed 1 maja 2004 r., czyli w starym systemie). Część świadczeń wypłacał np. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, a także pracodawcy – nawet mali (zatrudniający co najmniej 5 pracowników). Od 1 września 2005 r. większość obowiązków związanych ze świadczeniami rodzinnymi przejmują gminy. W zależności od gminy wnioski składane są w urzędzie gminy lub w ośrodku pomocy społecznej. Niektóre

świadczenia wypłacają również pracodawcy, jeśli zatrudniają co najmniej 20 pracowników.

Od 1 września 2005 r. do 31 sierpnia 2006 r. pracodawcy zatrudniający co najmniej 20 osób, wypłacają swoim uprawnionym pracownikom następujące świadczenia:

- zasiłek rodzinny oraz dodatki z tytułu: urodzenia dziecka, kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego, rozpoczęcia roku szkolnego,
- zasiłek pielęgnacyjny.

Wnioski o inne świadczenia (np. dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej) kieruje się do gminy, ponieważ pozostałe formy pomocy przyznają i wypłacają gminy.

Nie może być tak, że część świadczeń wypłaci pracodawca, a część gmina. Kiedy przysługuje choćby jedno świadczenie wypłacane przez gminę, wszystkie zasiłki i dodatki wypłaci właśnie gmina.

Od 1 września 2006 r. świadczeniami rodzinnymi będą zajmować się wyłącznie gminy.

Wymagane dokumenty

Od tego, o jaką formę/formy wsparcia występuje świadczeniobiorca, zależy jakie dokumenty, trzeba będzie zgromadzić i przedstawić. Ponieważ podstawą do uzyskania konkretnych dodatków jest uprawnienie do zasiłku rodzinnego, przede wszystkim trzeba zebrać dokumenty, które składa się razem z wnioskiem o zasiłek. Ważną grupę stanowią zaświadczenia o osiągniętych przez osobę lub rodzinę dochodach. Nie ma obowiązku ponownego dostarczania części dokumentów - np. kopii dokumentu stwierdzającego tożsamość, odpisu aktu urodzenia, kopii aktów zgonu - jeśli były one złożone, w tej samej instytucji, w poprzednim okresie zasiłkowym.

Do wniosku o zasiłek rodzinny należy dołączyć:

- uwierzytelnioną kopię dokumentu stwierdzającego tożsamość osoby ubiegającej się o zasiłek,

- skrócony odpis aktu urodzenia dziecka lub inny dokument urzędowy potwierdzający jego wiek,
- orzeczenie o niepełnosprawności (jeśli wychowujemy dziecko niepełnosprawne),
- zaświadczenie szkoły w przypadku, gdy dziecko ukończyło 18 rok życia,
- zaświadczenie szkoły wyższej w przypadku osoby uczącej się lub osoby niepełnosprawnej,
- informację sądu o toczącym się postępowaniu o przysposobienie dziecka (jeśli o wsparcie ubiega się opiekun faktyczny),
- kopię aktów zgonu rodziców lub kopię odpisów wyroków zasądających alimenty w przypadku osoby uczącej się,
- kopię karty pobytu w przypadku cudzoziemca przebywającego na terytorium RP posiadającego np. status uchodźcy lub zezwolenie na osiedlenie się,
- kopię odpisu prawomocnego wyroku sądu orzekającego rozwód lub separację albo kopię aktu zgonu małżonka lub rodzica dziecka w przypadku osoby samotnie wychowującej dziecko,
- zaświadczenia lub oświadczenia stwierdzające wysokość dochodu.

Przedstawiona lista opisuje tylko najważniejsze dokumenty konieczne przy składaniu wniosków. Potrzebnych dokumentów może być więcej.

Szczegółowych informacji, o tym jakie dokumenty należy przedstawić w konkretnej sytuacji, musi udzielić gmina, tzn. urząd gminy lub ośrodek pomocy społecznej, a także zobowiązany do wypłaty części świadczeń pracodawca (o tym, jakie świadczenia wypłaca pracodawca pisaliśmy w poprzednim rozdziale).

VI. ZALICZKA ALIMENTACYJNA

Zaliczka alimentacyjna nie jest pomocą z ustawy o świadczeniach rodzinnych. Przepisy dotyczące przyznawania i wypłacania zaliczki znajdują się w ustawie z dn. 22 kwietnia 2005 r. o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej (patrz postawy prawne na początku opracowania). Jednak z powodu adresatów pomocy, instytucji, które będą wypłacać zaliczkę, oraz procedur i definicji, zaliczka alimentacyjna stanie się właściwie nowym elementem systemu świadczeń rodzinnych.

Zaliczka alimentacyjna jest pomocą dla osób, które nie otrzymują należnych im alimentów. Podobną pomocy świadczył kiedyś (przed 1 maja 2004 r.) Fundusz Alimentacyjny.

Uprawnieni i kryterium dochodowe

Zaliczka alimentacyjna przysługuje osobie do ukończenia 18 r. życia. Jeśli osoba uczy się w szkole lub szkole wyższej zaliczka może być przyznana do ukończenia 24 r. życia. Dochód na osobę w rodzinie nie może przekroczyć 583 zł. Zaliczka powiązana jest z zasądzeniem alimentów. Zaliczkę otrzyma więc:

- osoba samotnie wychowująca dziecko, które uprawnione jest do świadczenia alimentacyjnego (sąd przyznał na nie alimenty), jeśli egzekucja alimentów jest bezskuteczna,
- osoba wychowująca dziecko pozostająca w związku małżeńskim z osobą, która przebywa w zakładzie karnym powyżej 3 miesięcy albo jest całkowicie ubezwłasnowolniona – też tylko w przypadku, jeśli na dziecko przyznano alimenty, a ich egzekucja jest bezskuteczna,
- osoba ucząca się – również tylko w przypadku nieskutecznej egzekucji.

Zarówno definicja osoby uczącej się, jak i definicja osoby samotnie wychowującej, zaczerpnięte zostały (poprzez odesłanie) z ustawy o świadczeniach rodzinnych (patrz definicje w kolejnym rozdziale).

Bezskuteczna egzekucja to egzekucja, w wyniku której nie wyegzekwowano należności z tytułu świadczeń alimentacyjnych za okres trzech ostatnich miesięcy. Nie określono o jaką część należnej kwoty chodzi. Nieskuteczna egzekucja wystąpi więc zarówno wtedy, kiedy osoba zobowiązana do płacenia alimentów, nie płaci nic, jak i w sytuacji kiedy wpłaca 95% należnej kwoty, a zalega z pozostałymi 5%.

Wysokość zaliczki alimentacyjnej zależna jest z jednej strony:

- od wysokości zasądzonych alimentów, z drugiej strony
- ograniczają ją limity opisane w ustawie o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych.

Oznacza to, że kwota zaliczki nie może przekroczyć wysokości zasądzonych alimentów – nie może też przekroczyć określonych niżej limitów. Limity powiązane są z liczbą dzieci (czyli osób uprawnionych) w rodzinie oraz z dochodami rodziny. Wynoszą one:

- w przypadku gdy w rodzinie jest jedna lub dwie osoby uprawnione do zaliczki alimentacyjnej – 170,00 zł dla osoby uprawnionej albo 250,00 zł, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- w przypadku gdy w rodzinie są trzy osoby, lub więcej, uprawnione do zaliczki – 120,00 zł dla osoby uprawnionej albo 170,00 zł, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Jeśli dochód na osobę nie przekracza 291,50 zł:

- w przypadku gdy w rodzinie jest jedna lub dwie osoby uprawnione do zaliczki – 300,00 zł dla osoby uprawnionej albo 380,00 zł, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;

→ w przypadku gdy w rodzinie są trzy osoby, lub więcej, uprawnione do zaliczki - 250,00 zł dla osoby uprawnionej albo 300,00 zł, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Aby otrzymać zaliczkę alimentacyjną, należy złożyć wniosek do urzędu gminy lub ośrodka pomocy społecznej (w zależności od tego jak zorganizowana jest wypłata pomocy w danej gminie – podobnie jak przy ubieganiu się o świadczenia rodzinne). **Wniosek składany jest za pośrednictwem komornika sądowego prowadzącego postępowanie egzekucyjne.** Należy więc być w kontakcie z komornikiem, który stara się uzyskać przyznane przez sąd alimenty. Komornik dołącza do wniosku zaświadczenie o bezskuteczności egzekucji. Zaliczka alimentacyjna przyznawana jest – podobnie jak świadczenia rodzinne – na tzw. okres zasiłkowy (1 września – 31 sierpnia następnego roku). Przepisy regulujące zasady przyznawania i wypłacania zaliczki alimentacyjnej wchodzi w życie 1 września 2005 r.

VII. DEFINICJE Z USTAWY O ŚWIADCZENIACH RODZINNYCH

Dziecko – oznacza to dziecko własne, małżonka, przysposobione oraz dziecko, w sprawie, którego toczy się postępowanie o przysposobienie, lub dziecko znajdujące się pod opieką prawną.

Instytucja zapewniająca całodobowe utrzymanie - oznacza to dom pomocy społecznej, placówkę opiekuńczo-wychowawczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, areszt śledczy, zakład karny, zakład opiekuńczo-leczniczy, zakład pielęgnacyjno-opiekuńczy, a także szkołę wojskową lub inną szkołę zapewniającą nieodpłatnie pełne utrzymanie, w tym wyżywienie, zakwaterowanie i umundurowanie.

Niepełnosprawne dziecko – oznacza to dziecko w wieku do ukończenia 16 roku życia legitymujące się

orzeczeniem o niepełnosprawności określonym w przepisach o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Opiekun faktyczny dziecka – oznacza to osobę faktycznie opiekującą się dzieckiem, jeśli wystąpiła z wnioskiem do sądu rodzinnego o przysposobienie dziecka.

Osoba samotnie wychowująca dziecko – oznacza to pannę, kawalera, osobę pozostającą w separacji orzeczonej prawomocnym wyrokiem sądu, osobę rozwiedzioną, wdowę lub wdowca, jeżeli wspólnie nie wychowuje dziecka z ojcem lub matką dziecka.

Osoba ucząca się – oznacza to osobę pełnoletnią uczącą się, niepozostającą na utrzymaniu rodziców w związku z ich śmiercią lub z zasądzeniem od rodziców na jej rzecz alimentów, jeżeli wyrok sądu orzekający alimenty został wydany przed osiągnięciem pełnoletności przez osobę uczącą się.

Pełnoletnia osoba niepełnosprawna – oznacza to osobę pełnoletnią, legitymującą się orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności, a także osobę, która ukończyła 75 lat.

Rodzina – oznacza to odpowiednio następujących członków rodziny: małżonków, rodziców dzieci, opiekuna faktycznego dziecka oraz pozostające na utrzymaniu dzieci w wieku do ukończenia 25 roku życia, a także dziecko, które ukończyło 25 rok życia legitymujące się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeżeli w związku z tą niepełnosprawnością rodzinie przysługuje świadczenie pielęgnacyjne; do członków rodziny nie zalicza się dziecka pozostającego pod opieką opiekuna prawnego.

Rodzina wielodzietna – oznacza to rodzinę wychowującą troje i więcej dzieci mających prawo do zasiłku rodzinnego.